

1. Чередник К. О. Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019. 20 с.
2. Неганов В. В. Ревізія у кримінальному процесі: генезис, теорія, практика: монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 216 с.
3. Шендрик Ю. В. Деякі проблемні питання призначення ревізії та використання її висновків у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 349-356.
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>. (дата звернення 15.02.2025 р.).
5. Дякін Я. О. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням землею : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019. 235 с.

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
превентивної діяльності
та соціологічних досліджень
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-9922-3743>

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, СПРИЧИНЕНОЇ
ШАХРАЙСТВОМ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ**

Проблемою процесуального забезпечення розслідування шахрайства у сфері нерухомості є процедура визначення та відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди. Адже саме від правильного визначення розміру матеріальної шкоди залежить доведеність вини.

Право потерпілого на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди належить до найважливіших прав жертв злочинів, що підкреслюється у низці міжнародно-правових актів: у пункті 8 Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою, прийнятій Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 29.11.1985 № 40/34, Європейській конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 23 листопада 1983 року. Формами реалізації відповідного права потерпілого є отримання добровільного відшкодування з боку обвинуваченого, пред'явлення цивільного позову та компенсація за рахунок Державного бюджету України [1, с. 157].

Кримінально-процесуальний інститут відшкодування шкоди передбачає можливість забезпечення шляхом цивільного позову вимогу, заявлену органам, які здійснюють кримінальне провадження, фізичної чи юридичної особи, якій завдано шкоду кримінальним правопорушенням, її представника, законного представника (на захист інтересів неповнолітніх осіб та осіб, визнаних у встановленому законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними), прокурора (у випадку необхідності пред'явлення цивільного позову в інтересах держави, а також громадян, які за станом здоров'я та інших поважних причин не можуть захистити свої права) до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння про відшкодування цієї шкоди, що вирішується судом разом у рамках кримінального провадження [1, с. 157].

Водночас, якщо уважно проаналізувати положення чинного КПК України, то можна бачити, що законодавець питанням можливості добровільного відшкодування шкоди особою,

яка її завдала, як і перевагам здійснення нею добровільного відшкодування шкоди, не приділив достатньої уваги. До такого висновку можна дійти, оскільки, по-перше, не визначено, як обов'язок для слідчих органів проводити роз'яснювальну роботу з підозрюваним щодо його можливості добровільно відшкодувати завдану ним майнову шкоду, що розцінюється як пом'якшуюча вину обставина, і може за певних умов сприяти звільненню від кримінального покарання; по-друге, не визначено чіткий порядок і процедуру здійснення добровільного відшкодування такої шкоди; по-третє, не прописано послідовність дій, за дотриманням яких умов та в присутності кого відшкодування можливе. А також відсутня як регламентація щодо самого способу передачі певного майна (грошей, цінностей, ювелірних виробів, цінних паперів тощо), так і не визначено, складанням яких саме документів здійснюється підтвердження факту відшкодування завданої шкоди. Окрім цього, доцільно передбачити у положеннях КПК України і правовий механізм щодо можливості взяття участі у відшкодуванні родичам підозрюваного, і навіть іншої фізичної чи юридичної особи, яка виявила бажання добровільно відшкодувати завдану потерпілому кримінальним правопорушенням майнову шкоду, за умови визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини. А саме, коли він підтвердив письмово про свій намір відшкодувати завдану ним шкоду добровільно [2, с. 371].

Як свідчить практика, органи досудового розслідування також всупереч положенням ст. 91 КПК України ставляться до доказування виду і розміру завданої кримінальним правопорушенням шкоди як до другорядного завдання розслідування (відповідно до анкетувань). Так, органи досудового розслідування не вживають належних заходів до своєчасного встановлення шляхів руху цінностей, отриманих злочинним шляхом, ощадних рахунків, депозитів, відкритих на ім'я підозрюваних і обвинувачених у банках та інших кредитних організаціях та вжиття заходів до накладення арешту на майно цих осіб з метою забезпечення в подальшому цивільного позову, оскільки на перший план в діяльності органу досудового розслідування виходить далеко незабезпечення реального відшкодування шкоди потерпілій особі. Про це свідчать навіть судовою практика. Зокрема, Верховний Суд України відзначав у своїх постановках, що деякі слідчі переконують потерпілих не заявляти цивільний позов у ході слідства, а зробити це під час розгляду справи в суді. З урахуванням того, що потерпілі, як правило, не обізнані з положеннями закону і при цьому досить рідко запрошують захисників для участі в судовому процесі, їхні права та законні інтереси, особливо в частині відшкодування заподіяної злочином шкоди, у багатьох випадках залишаються зовсім незахищеними [3, с. 65].

У контексті даної проблематики доцільно, враховуючи практику європейських держав з питань відшкодування шкоди потерпілим від злочину, розробити та ухвалити окремий закон, який би чітко регламентував підстави та умови для відшкодування, компенсації державою шкоди потерпілому, завданої внаслідок вчинення щодо нього умисного злочину [2, с. 375].

Хоча ідеальної моделі закону з відшкодування шкоди, який успішно діє в європейських державах, щоб перенести його норми до нашого законодавства, не існує, і завжди треба враховувати не лише соціальні, але й економічні, фінансові та інші чинники, які існують в нашій державі.

1. Сольонова О. О. Окремі кримінально-процесуальні питання відшкодування шкоди потерпілому. *Актуальні проблеми досудового розслідування: зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 125-127.

2. Захарова Г. В. Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням внаслідок вчинення шахрайських дій в сфері туризму. *Юридична наука*. 2020. № 3 (105). С. 369-376.

3. Козак М. В., Наконечний А. В. Проблематика відшкодування (компенсації) моральної шкоди в кримінальному процесі України. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: матеріали науково-практичного семінару* (м. Львів, 26 листоп. 2021 р.) / упоряд. А. Я. Хитра. Львів : ЛьвДУВС. 2021. С. 63-65.